

MEDIATORIAUS NEŠALIŠKUMO PRINCIPAS IR JO ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Indrė Korsakovienė

E. paštas: inkorsakoviene@stud.mruni.eu
Mykolo Romerio universitetas

Santrauka. Praėjus trejiems metams nuo naujos Mediacijos įstatymo redakcijos, numačiusios esminius pokyčius mediacijos taikymo ir valdymo srityse, įsigaliojimo 2019 m. sausio 1 d. kyla natūralus poreikis išsamiau analizuoti, su kokiais iššūkiais Lietuvoje susiduria mediacijos institutas ir įvertinti, ar pasirinktas mediatorių veiklos reglamentavimo modelis yra pakankamas siekiant užtikrinti vieną svarbiausių mediacijos principų – mediatoriaus nešališkumą. Lietuvos teisės doktrinoje iki šiol daugiausia dėmesio buvo skirta bendrosioms žinioms apie mediaciją, jos stadijas ir principus. Įstatymų leidėjo pasirinktas ganėtinai liberalus mediatorių veiklos reglamentavimo modelis nurodo principus, kuriais mediatorius turi vadovautis, tačiau nėra pateikiama jų detalizacija ir įgyvendinimo nuostatos. Mediatoriaus veikla Lietuvoje užsiima labai skirtingų profesijų atstovai, todėl natūralu, kad jų žinios apie tai, kas yra mediacija, jos principai, kokie mediatoriaus veiksmai praktikoje laikomi tinkamais ir atitinkančiais Europos mediatorių elgesio kodeksą, yra labai skirtingi. Šiame straipsnyje siekiama atskleisti mediatoriaus nešališkumo principo turinį, išnagrinėti jį užtikrinančių nacionalinių teisės aktų nuostatas ir apžvelgti nešališkumo principo įgyvendinimo problemas, su kuriomis susiduriama praktikoje.

Reikšminiai žodžiai: mediacija, mediacijos principai, nešališkumas, neutralumas, nusišalinimas, etikos pažeidimai

Įvadas

Mediaciją nagrinėjantys mokslininkai vis dar nesutaria dėl vieningos mediacijos sąvokos¹. Vieningo apibrėžimo nėra ir mediaciją reglamentuojančiuose nacionaliniuose įvairių valstybių teisės aktuose². Vis dėlto dauguma mokslininkų pripažįsta, kad nepriklausomai nuo to, koks mediacijos apibrėžimas mums atrodo tinkamiausias, mediacijos puoselėjamos vertybės, principai yra tas inkaras, kuris laiko mediacijos laivą ir neleidžia jam nuplaukti netinkama linkme³. Mediacija yra alternatyvus ir efektyvus konfliktų sprendimų būdas, unikalus tuo, kad šalys, savanoriškai pasirinkusios šį ginčų sprendimo metodą, gali pasirinkti mediatorių, kuris tarpininkaus joms ieškant sprendimų, nusistatyti mediacijos proceso taisykles, jos pobūdį, laiką ir trukmę. Tam, kad šis neformalus ginčų sprendimo procesas būtų išties efektyvus ir atitiktų savo esmę, mediatorius ir šalys turi laikytis visuotinai pripažįstamų kertinių mediacijos principų: savanoriškumo, mediatoriaus nešališkumo, konfidencialumo, šalių lygia-teisiškumo, kvalifikuotos veiklos⁴. Mediatoriaus nešališkumas yra vienas svarbiausių mediacijos principų, nes suvokimas, kad mediacijos procesas yra šališkas, gali reikšmingai paveikti tolimesnę proceso pažangą šalims

¹ Michael Leathes, „Stop Shovelling Smoke! Give Users a Classic Definition of Mediation“, International Mediation Institute, žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 11, <https://imi-mediation.org/2011/08/30/stop-shovelling-smoke-give-users-classic-definition-mediation/>.

² The European Commission for the Efficiency of Justice, „European Handbook for Mediation Lawmaking 2019“, CEPEJ, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>.

³ Martin Brink, „A Definition of Mediation?“, *Corporate Mediation Journal* 2, 2 (2018): 40–45.

⁴ Natalija Kaminskienė ir kt., *Mediatoriaus vadovas* (Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019); Liudmila Surma, „Principles of Mediation as the Basis of This Process“, *Zeszyty Naukowe (Wyższa Szkoła Finansów i Prawa w Bielsku-Białej)* 1, 1 (2018): 38–41; Eglė Atutienė, „Business Dispute Mediation: Theoretical Grounds and Peculiarities“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020), 51–69, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16476/Disertacija_Atutien%c4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

sprendžiant konfliktą⁵ ir tapti esmine mediacijos nesėkmės priežastimi⁶. Lietuvai pasirinkus patį aukščiausią mediacijos institucionalizavimo lygį, kai mediacijos taikymas reglamentuojamas įstatymu, svarbu įvertinti, ar Mediacijos įstatyme ir kituose nacionaliniuose mediaciją reglamentuojančiuose teisės aktuose nešališkumo principas tinkamai įtvirtintas ir koks jam suteikiamas turinys.

Lietuvoje esminis lūžis mediacijos vystymosi procese įvyko 2017 m. priėmus naująją Mediacijos įstatymo (toliau – Mediacijos įstatymas) redakciją⁷ (įsigaliojo 2019 m. sausio 1 d., išskyrus nuostatas dėl privalomosios mediacijos, kurios įsigaliojo nuo 2020 m. sausio 1 d.), kuri numatė esminius pokyčius mediacijos taikymo ir valdymo srityse. Vienas svarbiausių pokyčių – Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo sukūrimas. Mediacijos paslaugas Lietuvoje gali teikti tik mediatorius, įrašytas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą⁸ (toliau – Mediatorių sąrašas). Į Mediatorių sąrašą gali būti įtraukti, be kita ko, tik aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys asmenys nenurodant išsilavinimo srities ir krypties. Analizuojant jį matyti, kad mediatoriaus profesiją renkasi įvairų išsilavinimą įgiję asmenys: teisininkai, psichologai, socialiniai darbuotojai, pedagogai, vadybininkai ir pan.⁹ Natūralu, kad jų žinių lygis ir supratimas apie mediaciją, mediatoriaus etiką yra skirtingas, jie nevienodai supranta, ką praktikoje reiškia mediacijos principai.

Verta paminėti, kad 18-toje Lietuvos Respublikos Vyriausybės prognozoje¹⁰ numatyta plėsti mediacijos instituto taikymą ir prieinamumą

⁵ United Nations, „Guidance for Effective Mediation“, žiūrėta 2022 m. sausio 1 d., https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_0.pdf.

⁶ James D. D. Smith, „Mediator Impartiality: Banishing the Chimera“, *Journal of Peace Research* 31, 4 (1994): 445–50. <http://www.jstor.org/stable/424597>.

⁷ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2022 m. sausio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.325294>.

⁸ Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašas internetui, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, žiūrėta 2022 m. vasario 13 d., <https://vgtp.lt/uploads/vgtpt/documents/files/Lietuvos%20Respublikos%20Mediatoriu%C5%B3%20s%C4%85ra%C5%A1as%20internetui%202022-02-10.pdf>.

⁹ Tokias pačias išvalgas pateikė ir Mykolo Romerio universiteto organizuotoje konferencijoje „Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas mediacijos plėtrai“ (2022) Indrė Kavoliūnienė savo pranešime „Mediatoriaus portretas Lietuvoje“, žr. nuo 3:26:40 val. <https://www.youtube.com/watch?v=TijuEizXvXA>.

¹⁰ „Nutarimas dėl aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės pro-

išskirtinį dėmesį skiriant nukentėjusių ir pažeidžiamų asmenų teisių apsaugai. Tad neabejotinai naudinga įvertinti esamą situaciją ir praktines problemas, su kuriomis susiduria mediacijos institutas. Be to, Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas ganėtinai liberalus mediatorių veiklos reglamentavimo modelis nubrėžia tik esmines gaires, kuriomis turi vadovautis mediatoriai, bet išsamiau nedetalizuoja jų turinio. Mediacijos įstatymas įpareigoja mediatorius laikytis Europos mediatorių elgesio kodekso¹¹. Tačiau jis yra tik tarptautiniu mastu pripažintas minimalus standartas, nurodantis gaires mediatoriaus veiklai, bet neaptariantis konkrečių praktinių situacijų ir tinkamo elgesio jose. Praktikoje teikdami mediacijos paslaugas, mediatoriai nuolat susiduria su iššūkiais ir priimdami sprendimus vadovaujasi savo specialiomis žiniomis, įgūdžiais ir supratimu¹². Šie dalykai lemia tai, kad interpretacijoms paliekama ganėtinai daug laisvės ir vietos. Palyginus su užsienio valstybėmis mūsų teisinėje sistemoje mediacijos taikymo praktika kur kas mažiau išplėtotą ir daugiausia siejama su civiliniais teisiniais santykiais. Civilinėje teisėje galioja dispozityvumo principas – civilinių santykių srityje leidžiama viskas, kas neuždrausta¹³. Taigi kyla poreikis išsiaiškinti, ar esamas mediacijos instituto teisinis reglamentavimas pakankamas siekiant veiksmingai užtikrinti mediatoriaus nešališkumo principo įgyvendinimą.

Apžvelgus mokslinę literatūrą mediacijos tema matyti, kad nešališkumo sampratą tyrinėjo mediacijos principus aprašantys ir mediatorių etikos klausimus nagrinėjantys mokslininkai (Laurence Boulle ir Miryana Nestic, Ellen Waldman, Michael L. Moffit ir Robert C. Bordone¹⁴). Me-

gramos“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=bff608bb-6779-43c4-a449-dd9f8c8ad92c>.

¹¹ Europos Komisija, „Europos mediatorių elgesio kodeksas“ (angl. European Code of Conduct for Mediators of the European Commission, 2004), Lietuvos arbitražo asociacija, žiūrėta 2022 m. sausio 1 d., http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/Europos_mediatoriu%C5%B3_elgesio_kodek.pdf.

¹² Christopher Leahy, „The Perils of Being Persuasive“, *Dispute Resolution Magazine* 24, 4 (2018): 33–36.

¹³ Egidijus Baranauskas ir kt., *Civilinė teisė: bendroji dalis. 2 laida* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008).

¹⁴ Pavyzdžiui, nešališkumo principas išsamiai aptartas ir jo svarba mediacijai aprašyta L. Boulle ir M. Nestic knygoje *Mediation: Principles Process Practice* (West Sussex: Tottel Publishing, 2005). Ypač plačiai mediatorių etikos klausimai, taip pat mediatorių nešališkumas, neutralumas ir mediatoriaus nepriklausomumas, ir praktiniai pavyzdžiai, su kuriais susiduria mediatoriai savo veikloje, pateikti Ellen Waldman

diatoriaus nešališkumo svarba akcentuojama ne viename moksliniame straipsnyje, kuriame nagrinėjama advokato, atliekančio mediatoriaus vaidmenį, problematika¹⁵. Lietuvoje nešališkumo principas kitų mediacijos principų kontekste aptartas N. Kaminskienės ir bendraautorių kolektyvo 2013 m. išleistame vadovėlyje „Mediacija“¹⁶ ir metodiniame leidinyje mediatoriams „Mediatoriaus vadovas“¹⁷. Nešališkumo principas iš dalies buvo nagrinėtas ir E. Atutienės¹⁸, G. Štaraitės-Barsulienės¹⁹ daktaro disertacijose, tačiau tik tiek, kiek tai buvo aktualu nagrinėjamos temos kontekste. Išsamiausiai nešališkumas aptartas I. Saudargaitės²⁰ daktaro disertacijoje analizuojant teisminę mediaciją vykdančių mediatorių nusišalinimo pagrindus. Tačiau išsamaus tyrimo, kas yra mediatoriaus nešališkumo principas ir su kokiomis jo įgyvendinimo problemomis susiduriama Lietuvoje, atlikta nebuvo.

Šio straipsnio tikslas – taikant mokslinės literatūros, teisės aktų sisteminę analizę ir lyginamąjį metodą bei apibendrinimą išnagrinėti, ar mediatoriaus nešališkumo principas užtikrinamas Lietuvos teisėkūroje, ir įvertinti jo taikymą praktikoje. Pirmoje straipsnio dalyje analizuojamas

knygoje *Mediation Ethics: Cases and Commentaries*, žr. Ellen Waldman, *Mediation Ethics: Cases and Commentaries* (Hoboken: Jossey-Bass, 2011). Taip pat Michael L. Moffitt, Robert C. Bordone, *The Handbook of Dispute Resolution* (Wiley, 2005).

¹⁵ Pavyzdžiui Mary Anne Noone, „Wearing Two Hats: Lawyers Acting as Mediators“, iš *New Directions for Law in Australia*, (ANU Press, 2017); Christy L. Foley, „Ethical Issues Facing Attorney-Mediators and How to Handle Them“, *GPSolo* 38, 1 (2021): 15–18; Suzanne McCorkle, „The Murky World of Mediation Ethics: Neutrality, Impartiality, and Conflict of Interest in State Codes of Conduct“, *Conflict Resolution Quarterly* 23, 2 (2005): 165–183.

¹⁶ Natalija Kaminskienė ir kt., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2013), <https://repository.mruni.eu/handle/007/16924>.

¹⁷ Kaminskienė, *supra note*, 4.

¹⁸ Eglė Atutienė, „Verslo ginčų mediacija: teoriniai pagrindai ir taikymo ypatumai“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020), 225, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16476>.

¹⁹ Gerda Štaraitė-Barsulienė, „Mediacijos notaro veikloje taikymo galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2018), https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15198/Gerda%20%20c5%a0tarait%20%2097-Barsulien%20%2097_disertacija.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

²⁰ Ieva Saudargaitė, „Judicial Mediation in Civil Disputes in Lithuania“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 236, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14386/VL18%20--%20Disertacija%20--%20Ieva%20Saudargaitė%20--%20WEB.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.

mediatoriaus nešališkumo principo turinys ir jo ypatumai. Antroje dalyje nagrinėjami teisės aktai, reglamentuojantys mediatoriaus nešališkumą, ir aptariami absoliutūs ir santykiniai mediatoriaus nušalinimo pagrindai. Trečioje straipsnio dalyje atskleidžiama nešališkumo principo taikymo problematika Lietuvoje. Ketvirtoji dalis skirta aptarti galimoms pasekmėms mediatoriumi pažeidus nešališkumo principą. Straipsnio pabaigoje pateikiamos tyrimą apibendrinančios išvados ir rekomendacijos.

1. Nešališkumo principo turinys ir jo ypatumai

Mediacijos principai tarnauja kaip gairės ir teisinis mediacijos pamatas. Jais pagrįstas visas mediacijos procesas. Dėl vieningo ir baigtinio mediacijos principų sąrašo vis dar nesutariama, tačiau mediatorius vienijančių organizacijų etikos kodeksuose ar teisės aktuose, reglamentuojančiuose mediaciją²¹, Mediacijos įstatyme²² ir mokslininkų darbuose²³ išskiriami ir aptariami šie klasikiniai mediacijos principai: savanoriškumas, konfidencialumas, mediatoriaus nešališkumas, neutralumas ir nepriklausomumas, kvalifikuota mediatoriaus veikla ir šalių lygiateisiškumas. Nors nėra vieno, pagrindinio, mediacijos principo, tačiau tam tikri principai turi didesnės reikšmės ir įtakos proceso eigai ir rezultatui²⁴.

Mediacijos metu sudarytas taikus susitarimas ginčo šalims turi įstatymo galią²⁵. „Kadangi „medijuoti“ reiškia „įsiterpti“ arba „būti viduryje“, mediatoriaus vaidmuo nėra nei būti teisėju, nei teisės patarėju, advokatu ar terapeutu. Vienintelė mediatoriaus funkcija yra suburti šalis ir padėti joms pačioms rasti sprendimą.“²⁶ Todėl viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl mediatorius turi būti nešališkas, yra pareiga vienodai paisyti abiejų šalių interesų, kai jos bando pasiekti abi puses tenkinantį susitarimą konkretaus ginčo atveju. Valstybės, tarptautinės organizacijos ar institu-

²¹ Europos Komisija, *supra note*, 11.

²² Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7.

²³ Kaminskienė, *supra note*, 16; Laurence Boule ir Miryana Nestic, *Mediation: Principles, process, practice* (N.S.W: LexisNexis Butterworths, 2005), 628.

²⁴ Kaminskienė, *supra note*, 4: 50.

²⁵ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7: 16 str. 3 d.

²⁶ Ronán Feehily, “The Role Of The Commercial Mediator In The Mediation Process: A Critical Analysis Of The Legal And Regulatory Issues“, *South African Law Journal* 133, 2 (2015): 352–388, https://www.academia.edu/36534586/The_Role_Of_The_Commercial_Mediator_In_The_Mediation_Process_A_Critical_Analysis_Of_The_Legal_And_Regulatory_Issues?auto=download&email_work_card=download-paper.

cijos, pateikdamos mediacijos ar mediatoriaus apibrėžimą, jį formuluoja priklausomai nuo to, kokius visuotinai pripažįstamus mediacijos principus ir bruožus norima akcentuoti. Lietuvoje reikalavimas mediatoriaus nešališkumui buvo įtvirtintas dar 2008 m. liepos 15 d. priimtame Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatyme²⁷. Nors šis teisės aktas nenustatė jokių konkrečių kvalifikacinių reikalavimų mediatoriams, tačiau jame buvo įtvirtintas reikalavimas mediatoriui būti nešališku. Pavyzdžiui, įstatymo 4 straipsnio 4 dalyje buvo nurodyta, kad „taikinimo tarpininkas ginčo šalių atžvilgiu turi veikti nešališkai“. Šiuo metu galiojančioje Mediacijos įstatymo redakcijos 2 str. 5 d. vartojamas mediatoriaus apibrėžimas „įstatymo nustatytus reikalavimus atitinkantis trečiasis nešališkas fizinis asmuo“²⁸ liudija, kad iki šiol Lietuvoje buvimas nešališku yra vienas svarbiausių reikalavimų mediatoriui.

Pateikti vienareikšmišką mediatoriaus nešališkumo principo apibrėžimą yra sudėtinga, nes iki šiol aktyviai vyksta diskusijos siekiant suformuluoti nešališkumo sąvoką ir įvertinti jo svarbą mediacijos procesui²⁹. L. Boulle pastebi, kad mediatoriaus neutralumas plačiąją prasme yra „svarbi mediacijos įteisinimo funkcija“, tačiau praktikoje ypač sunku užtikrinti absoliutų mediatoriaus neutralumą. Be to, neutralumo apibrėžimas ir jam priskiriamas turinys mediatorių etikos kodeksuose skiriasi. Jo manymu, verta atskirti neutralumo ir nešališkumo sąvokas ir mediatoriaus neutralumą sieti su mediatoriaus nesuinteresuotumu, o sąžiningo procesą užtikrinti padeda mediatoriaus nešališkumas. Nešališkumą, t. y. veikimą sąžiningai ir be išankstinio nusistatymo L. Boulle laiko kertiniu reikalavimu mediatoriui, kurį užtikrinus mediatorius gali nukrypti nuo absoliutaus neutralumo reikalavimo³⁰. Mediatoriaus nešališkumą „esmine mediacijos savybe užtikrinančią etišką mediacijos veiklą“ laiko ir E. Waldman. Jos manymu, „ginčo šalys turi jausti, kad mediatorius imasi jų atvejo be jokio išankstinio nusistatymo kaip turi vykti derybos. Jos turi būti

²⁷ „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2022-03-27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legAct/lt/TAD/TAIS.325294?jfwid=-robscjvu5>.

²⁸ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7.

²⁹ Jonathan Crowe ir Rachael Field, „The Empty Idea of Mediator Impartiality“, *Australasian Dispute Resolution Journal* 273, 29 (2019), https://www.academia.edu/39760965/The_Empty_Idea_of_Mediator_Impartiality; Michael L. Moffitt ir Robert C. Bordone, *The Handbook of Dispute Resolution* (Program on Negotiation / Jossey-Bass, 2005), 311, 576.

³⁰ Boulle, *supra note*, 14: 17–19.

užtikrintos, kad mediatorius nėra prielankus nei vienai iš šalių ar siekia vienai pusei palankaus rezultato³¹. Taigi, nors klasikinėje literatūroje mediacijos tema nešališkumas laikomas esminiu reikalavimui mediatoriui, neretai nešališkumo ir neutralumo sąvokos kitų autorių darbuose ir skirtingų šalių teisėkūroje³² vartojamos kaip sinonimai ir apskritai keliamas klausimas, ar verta šias sąvokas atskirti tik teoriškai, nepaaiškinant, kaip šie principai turėtų veikti praktikoje³³. Yra manančių, kad mediatoriaus neutralumas turi būti laikomas vienu iš esminių mediacijos teorijos pagrindų, kuris apima nešališkumą ginčo šalims ir nepriklausomumą nuo aplinkybių galinčiomis sukelti interesų konfliktą³⁴. Apibendrinus galima teigti, kad nešališkumo sąvokos atskleidimas – neabejotinai atskiro ir išsamaus tyrimo reikalaujantis klausimas, todėl šiame straipsnyje siekiama išanalizuoti, kokį turinį mediatoriaus nešališkumui suteikia nacionaliniai teisės aktai, kuriuose vartojama būtent nešališkumo sąvoka. Tad manytina, kad tikslinga toliau darbe mediatoriaus nešališkumo, neutralumo ir nepriklausomumo sąvokas atskirti, o nešališkumo sąvoką vartoti kaip plačiausią, reiškiančią mediatoriaus laisvę kaip palankumą vienai iš šalių. Neutralumo sąvoka toliau suprantama kaip bet kokie mediatoriaus asmeninio pobūdžio nuogaštavimai dėl vienos ar abiejų šalių. Nepriklausomumas – laisvė nuo kitų asmenų ar institucijų įtakos³⁵.

Sunku būtų tikėtis, kad mediatorius gali būti absoliučiai neutralus abiems šalims, kadangi tai žmogus, turintis gyvenimiškos patirties, greičiausiai kitokį išsilavinimą, asmeninį požiūrį, moralines vertybes. Tačiau mediatorius gali ir turėtų siekti būti nešališkas šalims. Būtent sieki būti nešališkam civilinio ir administracinio ginčo šalims įtvirtina ir Mediacijos įstatymas³⁶. Mediatoriaus nešališkumo reikalavimo įtvirtinimas būdingas ir kitų valstybių teisės aktuose ar kodeksuose, reglamentuojančiuose mediacijos normas. Tačiau apibrėžimo, kas yra nešališkumas, ir platesnio

³¹ Ellen Waldman, *Mediation Ethics: Cases and Commentaries* (San Fancisko: Jossey-Bass, 2011), 297.

³² Plačiau žiūrėti K. J. Hopt ir F. Steffek knygoje *Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective*, (Oxford Scholarship Online, 2012), 13. Joje teigiama, kad vietoje ar kartu su neutralumo sąvoka kai kuriose jurisdikcijose vartojamas mediatoriaus nepriklausomumo (pvz., Portugalijoje), nešališkumo (pvz., Olandijoje) ar net daugiašališkumo (Šveicarija) terminai.

³³ Crowe, *op. cit.*

³⁴ Atutienė, *supra note*, 18: 225.

³⁵ Kaminskienė, *supra note*, 4: 50.

³⁶ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7: 2 str. 5 d.

paaiškinimo, kokį santykį jis apibrėžia Mediacijos įstatyme, nepateikiama³⁷. Tik patikslinama, kad „mediatorius gali priimti pasiūlymą pradėti mediaciją arba tęsti pradėtą mediaciją tik tuo atveju, jeigu jis informavo ginčo šalis apie jam žinomas aplinkybes, kurios gali kelti abejonių dėl jo nešališkumo, ir jeigu ginčo šalys sutiko, kad jis vykdytų mediaciją“³⁸. Europos mediatorių elgesio kodekse pateikiama kiek platesnė „nešališkumo“ sąvoka. Jis apibrėžiamas kaip mediatoriaus prievolė „visais atvejais šalių atžvilgiu veikti nešališkai ir siekti, kad [mediatorius] būtų laikomas veikiančias nešališkai, bei būti įsipareigojęs vienodai tarnauti visoms šalims mediacijos procese“³⁹.

Apibendrinant galima teigti, kad tiek Mediacijos įstatyme, tiek ir Europos mediatorių elgesio kodekse nešališkumas įvardijamas kaip prievolė mediatoriui veikti ir siekti būti laikomu nešališku, vengiant prielankumo kuriai nors iš šalių. Manytina, kad Mediacijos įstatyme ir Europos mediatorių elgesio kodekse pateiktas nešališkumo apibrėžimas yra nepakankamai išsamus. Nei viename jų nėra numatyta konkrečių aplinkybių, kurios nurodytų, kaip mediatorius turėtų vertinti savo nešališkumą dar prieš priimdamas sprendimą tarpti mediatoriumi šalių ginče. Taigi lieka neaišku, kokias aplinkybes įstatymo leidėjas turi omenyje formuluodamas nešališkumo reikalavimą. Plačiau atsakyti į šį klausimą siekiama antroje straipsnio dalyje.

Svarbu suprasti ir tai, kokiems asmenims galioja nešališkumo principas. Mediacijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalis numato mediatoriaus nešališkumą ginčo šalims. Manytina, kad šalies sąvoką šiame kontekste reikėtų suprasti plačiau. Dažnai mediacijos padeda spręsti tarp šalių kylančius teisinius ginčus, tad nereta ginčo šalis naudojasi advokato paslaugomis. Mediacijos įstatymas numato, kad civilinio ginčo mediacijos metu ir neteisminio administracinio ginčo mediacijos metu be ginčo šalių media-

³⁷ E. Waldman teigimu, nors daugelyje mediatoriams skirtų etikos kodeksų nešališkumo reikalavimas yra įtvirtintas, tačiau tai padaryta labai skirtingomis formomis. Kai kuriuose jų mediatoriui yra keliamas nešališkumo reikalavimas, tačiau nepateikiama jokie paaiškinimo, ką jis reiškia. O kituose įtvirtintas reikalavimas mediatoriui būti „laisvai, vengti palankumo vienai iš šalių ar išankstinio nusistatymo“ net neįvardijant to kaip nešališkumo. Trečiuose pateikiami gerokai išsamesni paaiškinimai. Tačiau kad ir kaip nešališkumo reikalavimas būtų įtvirtintas kodeksuose, visada lieka nemažai erdvės interpretacijoms ir vidiniams pasvarstymams. Plačiau žiūrėti Waldman, supra note, 31: 297.

³⁸ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *op. cit.*, 4 str. 2 d.

³⁹ Europos Komisija, *supra note*, 11.

cijoje gali dalyvauti ir jų atstovai⁴⁰. Atstovo dalyvavimas ir išitraukimas į procesą gali būti skirtingas. Vieni advokatai pasirenka patarėjo vaidmenį, paruošia ir padrašina klientą, bet mediacijos susitikimuose nedalyvauja. Kiti išitraukia labiau ir lydi savo atstovaujamus klientus į mediacijos sesiją, bendrauja su mediatoriumi ir kita šalimi. Tiesiogiai ar ne advokatas dalyvauja mediacijoje, jo vaidmuo paprastai būna labai svarbus, o kartais net lemiamas priimant galutinius sprendimus ar atmetant pasiūlymus. Tai patvirtina ir užsienio šalių bei tarptautinių institucijų praktika. Pavyzdiniuose mediatorių etikos standartuose JAV⁴¹ ir vienos didžiausių tarptautinių mediatorius vienijančių organizacijų „Tarptautinis mediacijos institutas“ (IMI)⁴² etikos kodekse vartojamose nešališkumo sąvokose nurodoma, kad tai galioja ginčo šalims. Tačiau detalizuojant aplinkybes, nulemiančias nešališkumą, patikslinama, kad jį lemia santykis ir su kitais mediacijoje dalyvaujančiais asmenimis. Tokia pati rekomendacija pateikiama ir CEPEJ „Europos mediacijos teisės aktų rengimo vadove“ (2019) nurodant, kad „mediacijos paslaugų teikėjai turi būti nepriklausomi ir nešališki visoms ginčo šalims ir teisininkams“⁴³.

Taigi įvertinus užsienio šalių, tarptautinių institucijų praktiką ir Mediacijos įstatyme suteikiamą teisę mediacijos procese be ginčo šalių dalyvauti ir jų atstovams, manytina, kad mediatoriaus nešališkumas turi galioti ne tik šalims, bet ir jų atstovams. Mediatorius turi veikti ir siekti būti laikomas nešališku, vengti prielankumo kuriai nors iš šalių ar jų atstovų.

2. Mediatoriaus nusišalinimo pagrindai ir nešališkumo principo taikymo praktikoje problematika

Nors Mediacijos įstatyme ir Europos mediatorių elgesio kodekse mediatoriaus nešališkumą nulemiančios aplinkybės nėra nurodytos, mokslinėje literatūroje, teisės aktuose ar mediatorių etikos kodeksuose tokios aplinkybės yra išskiriamos. Manytina, kad tikslinga jas skirstyti pagal tai, kokių pasekmių jos sukelia mediatoriui. Esant vienoms mediatoriui impe-

⁴⁰ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7: 15 str. 4 d., 23 str. 4 d., 26 str. 4 d.

⁴¹ United Nations, *supra note*, 5: 10.

⁴² „IMI, International Mediation Institute — Driving Transparency and High Competency Standards in Mediation, Worldwide“, International Mediator, Institute, žiūrėta 2022 m. sausio 25 d., <https://imimediation.org/>.

⁴³ The European Commission for the Efficiency of Justice, *supra note*, 2.

ratyviai nurodoma nusišalinti nuo mediacijos proceso. Kitos suteikia teisę mediatoriui pačiam įvertinti, ar egzistuojančios aplinkybės gali paveikti jo nešališkumą arba gali sukelti abejonių dėl jo nešališkumo šalims, ir atskleisti tokias aplinkybes ginčo šalims prieš pradėdant ar tęsiant procesą. Taigi galima išskirti absoliučius ir santykinus mediatoriaus nusišalinimo pagrindus⁴⁴.

2.1. Absoliutūs nusišalinimo pagrindai

Prie absoliučių nusišalinimo pagrindų paprastai priskiriamos aplinkybės, kurioms esant mediatorius privalo nusišalinti nuo ginčo bet kokių atveju, nepaisant jo paties ir šalių valios tęsti procesą. Vienas iš mediacijos privalomų yra galimybė pasirinkti mediatorių savo ginčui⁴⁵. Ginčo šalys tarpininką, padėsiantį šalims išspręsti konfliktą ir surasti abiem priimtina sprendimą, renkasi vadovaudamosi įvairiais kriterijais: išsilavinimas, kompetencija, patirtis, asmeninės savybės, pažįstamų ar advokatų rekomendacijos. Tačiau, nustatydamas absoliučius mediatoriaus nusišalinimo pagrindus, įstatymo leidėjas ar institucija įtvirtina formalius kriterijus, kuriems esant kyla pernelyg didelė rizika, kad mediatorius taps ar gali tapti šališkas ir palankus vienai iš ginčo šalių. Esant tokioms aplinkybėms mediatorius negali pradėti proceso ir turi nusišalinti nuo jo, nepaisant to, jog yra įsitikinęs, kad jos nepaveiks jo nešališkumo, ir šalys sutinka, kad mediatorius imtųsi mediacijos net ir žinodamas apie šias aplinkybes.

Mediacijos įstatyme nėra aiškaus nešališkumo apibrėžimo, jame taip pat nėra nurodyti ir absoliutūs nusišalinimo pagrindai. Vienintelę nuostatą, susijusią su mediatoriaus nešališkumu, galima rasti Mediacijos įstatymo 4 str. 5 dalies 3 punkte, kuri nurodo, kad „mediatorius negali būti civilinio ar administracinio ginčo šalies atstovu ginče, kuriame vykde ar vykdo mediaciją“⁴⁶. Tačiau šios nuostatos negalima laikyti absoliučiu nusišalinimo pagrindu, kadangi ji orientuota į ateitį. Ji neįpareigoja mediatoriaus nusišalinti nuo mediacijos proceso, o tik nurodo, kokio vaidmens mediatorius, kuris vykde ar vis dar vykdo mediaciją, negali prisiimti ateityje padėdamas šalims toliau spręsti ginčą. Tačiau šia aplinkybe mediatorius negali vadovautis vertindamas savo nešališkumą dar prieš priimda-

⁴⁴ Kaminskienė, *supra note*, 4.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7: 13 str. 4 d., 21 str. 2 ir 3 d., 22 str. 2 d.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7: 4 str. 5 d.

mas sprendimą tapti mediatoriumi šalių ginče.

Mediacijos įstatymas nustato pagrindines civilinių ir administracinių ginčų mediacijos sąlygas ir vykdymo tvarką. Civilinėje teisėje galiojantis dispozityvumo principas, reiškiantis, kad leidžiama viskas, kas nėra tiesiogiai uždrausta, verčia kelti klausimą: ar tikrai praktikoje neegzistuoja aplinkybių, kurioms esant mediatorius visais atvejais privalo nusišalinti nuo mediacijos proceso? Ar tikrai mediatorius sugebės atsiriboti nuo išankstinio nusistatymo prieš ginčo šalį, kuri, pavyzdžiui, yra mediatoriaus kaimynas, su kuriuo jie jau kelerius metus intensyviai konfliktuoja teismuose dėl sklypo ribos? Ar tikrai mediatorius sugebės susilaikyti ir nedemonstruoti asmeninio palankumo ginčo šaliai skyrybų ginčo atveju, kai viena ginčo šalis yra mediatorės geriausia vaikystės draugė, o jos vyras ją įskaudino neištikimybėje? Šie, šiandien dar tik retoriniai klausimai, ateityje gali tapti realūs, nes kasmet daugėjant mediacijos procesų, daugės ir situacijų, kuriose kils abejonių dėl mediatoriaus nešališkumo.

Detalesnis mediatoriaus nusišalinimo nuo teisminės mediacijos sąrašas pateiktas Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 231.2 str. 2 dalyje⁴⁷ ir, manytina, kad jis turėtų būti taikomas ir ne-teisminei mediacijai⁴⁸. Apibendrinant šias aplinkybes jas galima susikirsti į dvi kategorijas:

a) mediatoriaus, ar su juo giminytės, svainytės ir santuokos ryšiais susietų asmenų, asmeninių sąsajų su ginčo šalimis buvimas ar suinteresuotumas ginčo baigtimi;

b) mediatoriaus teisinės ar profesinės sąsajos su ginčo šalimis. Teisminėje mediacijoje mediatorius negali būti asmuo, kuris buvo ar yra vienos iš šalies atstovas arba kitaip dalyvavo sprendžiant ginčą aukštesnės ar žemesnės instancijos teisme. Taip pat ir tuo atveju, jei jį su ginčo šalimi siejo teisiniai santykiai, dėl kurių bylos baigtis gali turėti įtakos mediatoriaus teisėms arba pareigoms.

Nurodytų aplinkybių sąrašas nėra baigtinis. Taigi mediatoriui, jo veiklą vertinantiems asmenims ir šalims paliekama teisė prie absoliučių nusišalinimo pagrindų priskirti ir kitas aplinkybes, kurios nėra įvardytos įstatyme, ir jomis vadovaujantis nusišalinti nuo mediacijos proceso.

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2022 m. sausio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>.

⁴⁸ Kaminskienė, *supra note 4*.

Pateiktos formulotės taip pat neatsako į klausimą dėl ginčo šalių advokatų ir mediatoriaus sąsajų svarbos įgyvendinant mediatoriaus nešališkumo principą.

Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos organizavimo ir vykdymo tvarką reglamentuojančiame Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakyme „Dėl Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“⁴⁹ (toliau – Įsakymas dėl Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo) pateiktos aplinkybės beveik analogiškos nurodytoms CPK 231² str. 2 dalyje⁵⁰. Tik šiame teisės akte nėra nurodyta pareiga mediatoriui nusišalinti, jei jis dalyvavo priimančiam sprendimui dėl ginčo kitos instancijos byloje. Be to, čia pateikiamas baigtinis aplinkybių sąrašas.

Administracinių ginčų teisminės mediacijos tvarką reglamentuojančiame Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatyme⁵¹ (toliau – ABTĮ) taip pat numatyti absoliutūs teisminę administracinių ginčų mediaciją vykdančio mediatoriaus nusišalinimo pagrindai. Be jau prieš tai aptartų draudimų turėti asmeninių ar profesinių sąsajų su ginčo šalimis, asmeninių ar profesinių interesų dėl ginčo baigties (t. y. administracinių bylų teisėjo nušalinimo pagrindų), 79² str. 2 d. nurodo papildomus du pagrindus, kurie galioja mediatoriams, vykdančioms išimtinai teisminę mediaciją administracinėse bylose. Tai aplinkybės, susijusios su mediatoriaus ankstesniu dalyvavimu nagrinėjant administracinį ginčą ar jo profesines sąsajas su administracinio ginčo objektu ar šalimis.

Teisminės mediacijos taisyklėse pateiktos nuorodos į jau anksčiau įvardytus teisės aktus: „Mediatorius turi nusišalinti nuo ginčo sprendimo teisminės mediacijos būdu CPK 231² str. 2 dalyje ir ABTĮ 79² straipsnio 2 dalyje nustatytais atvejais.“⁵²

Taigi skirtinguose teisės aktuose pateiktos labai panašios, tačiau ir

⁴⁹ „Dėl valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6f2149a0e-03111e59cc8b27b54efaf6e/asr>.

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, *supra note*, 48.

⁵¹ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, Valstybės žinios, žiūrėta 2022 m. sausio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/asr>.

⁵² „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 31 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d-3db20123/asr>.

skirtumų turinčios formuluotės, susijusios su absoliučiais mediatoriaus nusišalinimo pagrindais. Užtikrinant vienodą mediatoriaus nešališkumo principo suvokimą ir taikymą, būtina suvienodinti formuluotes. Mediacijos įstatyme rekomenduojama aiškiai apibrėžti mediatoriaus nusišalinimo pagrindus, kurie būtų taikomi visoms Lietuvoje taikomoms mediacijos formoms.

Šiuo metu, nors Mediacijos įstatyme nėra įvardyti visiems mediatoriams vienodai taikomi absoliutūs nusišalinimo pagrindai, įstatymai, reglamentuojantys skirtingas mediacijos rūšis, juos išskiria ir formuluoja beveik identiška. Teisminę ir neteisminę Valstybės garantuojamą teisminę mediaciją ketinantis teikti ar teikiantis mediatorius privalo atitinkamai nesutikti teikti arba nusišalinti nuo mediacijos vykdymo, kai jį ir ginčo šalis sieja giminystės, svainystės ir santuokos ryšiai, kai mediatorius ir jam artimi asmenys turi bet kokių interesų dėl ginčo baigties. Taip pat tuo atveju, kai jis buvo ar yra vienos iš šalies atstovas arba kitaip dalyvavo sprendžiant ginčą kitoje instancijoje, jei jį su ginčo šalimi siejo teisiniai santykiai, dėl kurių bylos baigtis gali turėti įtakos mediatoriaus teisėms arba pareigoms. Rekomenduotina, kad šios aplinkybės galiotų ne tik šalims, bet ir jų atstovams.

Vienintelė sritis, kuriai pagal dabartinę reglamentavimą nėra taikomi jokie absoliutūs mediatoriaus nusišalinimo pagrindai, lieka privačiai teikiamos neteisminės civilinių ginčų mediacijos paslaugos. Tad kyla trečiasis klausimas: ar logiška, kad tas pats asmuo, mediatorius, teikdamas teisminės ar Valstybės garantuojamos neteisminės mediacijos paslaugas, privalo vadovautis vienais kriterijais, nulemiančiais jo šališkumą, tačiau, teikdamas privačios neteisminės mediacijos paslaugas, gali jų nepaisyti? Ar atitinkamo teisinio reguliavimo nebuvimas tikrai reiškia, kad mediatorius gali imtis medijuoti ginčus tarp jo artimųjų (jiems sutikus)?

Apibendrinant galima teigti, kad absoliutūs mediatoriaus nusišalinimo nuo mediacijos pagrindai nustato aplinkybes, kurioms egzistuojant mediatorius negali imtis mediacijos, o sužinojęs apie jas mediacijai prasidėjus, privalo nedelsdamas nuo jos nusišalinti. Skirtinguose nacionaliniuose teisės aktuose yra pateikiami su mediatoriaus nusišalinimu susiję pagrindai, bet panašios, tačiau ir skirtumų turinčios formuluotės nei mediatoriams, nei šalims, kurios renkasi mediatorių, nesuteikia aiškumo. Tad natūraliai kyla poreikis pagrindiniame mediacijos veiklą Lietuvoje reglamentuojančiame teisės akte, Mediacijos įstatyme, aiškiai suformuluoti

mediatorių nusišalinimo pagrindus, kurie vienodai galiotų visiems Lietuvoje veikiančioms mediatoriams, nepriklausomai nuo to, kokios rūšies mediaciją jie vykdo. Tai ne tik leistų užtikrinti, kad neatitinkantis nustatytų kriterijų mediatorius negalėtų teikti paslaugų, bet ir leistų atsakyti į praktikoje kylančius klausimus, kada mediatorius gali imtis mediacijos, kada jis privalo nusišalinti.

2.2. Santykiniai nusišalinimo pagrindai

Santykiniais mediatoriaus nusišalinimo pagrindais laikomos aplinkybės, kurias nustatčius mediatoriui pirmiausia paliekama teisė pačiam įvertinti ir nuspręsti, ar jos nenulems mediatoriaus šališkumo tęsiant procesą. Mediatoriui apsisprendus, kad gali tęsti mediaciją išlikdamas nešališku, jam atsiranda pareiga informuoti apie šias aplinkybes ginčo šalis ir gauti pritarimą imtis arba tęsti mediaciją. Mediatorius negali nuslėpti aplinkybių, galinčių sukelti abejonių dėl jo nešališkumo nuo šalių, tad galutinė teisė pasirinkti konkretų mediatorių, įvertinus visas galimas rizikas, lieka šalims.

Europos mediatorių elgesio kodekse pateikiami trys santykiniai nusišalinimo pagrindai, t. y. aplinkybės, kurioms esant mediatoriui atsiranda prievolė apie jas informuoti ginčo šalis. Šios aplinkybės apima (1) bet kokius asmeninius ar verslo santykius su viena ar keliomis iš šalių, (2) bet kokį tiesioginį ar netiesioginį finansinį ar kitokį interesą mediacijos baigtimi, (3) tai, kad mediatorius arba jo biuro narys vienai ar kelioms iš šalių teikė kitas nei mediacijos paslaugas⁵³. Nors pačiame Europos mediatorių elgesio kodekse įvardytos aplinkybės priskiriamos prie nulemiančių neutralumą, tačiau savo turiniu jos labai panašios į teisminės ir Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos atvejais nurodomas nešališkumą lemiančias aplinkybes, todėl toliau šiame straipsnyje jos nagrinėjamos būtent taip.

Pirmos dvi aplinkybės kaip galimą šališkumo pagrindą įvardija bet kokį mediatoriaus ankstesnį ar esamą asmeninio ar profesinio santykio su ginčo šalimis buvimą ir bet kokį interesą ginčo baigtimi. Nors formulotės gana abstrakčios, iš esmės perteikia labai panašų turinį į absoliučių mediatoriaus nusišalinimo pagrindų. Natūraliai kyla klausimas: kokie mediatoriaus iš šalių santykiai slepiasi po formuluote „bet kokį kitą“? Ma-

⁵³ Europos Komisija, *supra note*, 11.

nytina, kad saugodama šalis nuo pernelyg didelės rizikos Valstybė privalo nustatyti konkrečias aplinkybes, kurios nepriklauso nuo mediatoriaus įsivertinimo (tarkime, ginčo šalis yra mediatoriaus brolis ar darbdavys). O bet kokios kitos aplinkybės, kurios nepatenka į tą sąrašą (tarkime, ginčo šalis yra mediatoriaus pusseserė ar daug metų nematyta klasės draugė), yra mažiau rizikingos. Tad mediatoriui svarbu jas paviešinti, o šalims – įsivertinti riziką, ar tai nesukliudys efektyviai vykdyti mediacijos. Jeigu mediatoriui atrodo, kad jo nešališkumas galėtų būti paveiktas, jis turėtų atsakyti tęsti mediacijos procesą. Jeigu jis yra tikras, kad nustatytos aplinkybės jam netrukdytų teikti mediacijos paslaugų, jis privalo atvirai papasakoti šalims apie jas ir atsiklausti jų sutikimo teikti ar tęsti mediacijos paslaugas⁵⁴.

Prieš tai kelta problema, kad privačiai neteisminės mediacijos paslaugas teikiančiam mediatoriui nėra numatyti jokie absoliutūs nusišalinimo pagrindai. Atrodytų, kad tokiam mediatoriui nepagrįstai suteikta išimtis ir sudaroma galimybė medijuoti ginčus, kurių kiti mediatoriai imtis negali. Vis dėlto Valstybė privalo užtikrinti, kad mediatoriai, neatitinkantys nešališkumo kriterijų, negalėtų teikti paslaugų. Laikantis vienodos profesinės praktikos tokie patys nešališkumo standartai turėtų būti taikomi visiems mediatoriams, teikiančioms paslaugas Lietuvoje. Šalys tikisi vienodai profesionalaus mediatoriaus ir aukštos mediacijos paslaugos kokybės nepriklausomai nuo to, kokia mediacijos forma sprendžiamas jų ginčas. Taigi tiek nešališkumą nulemiančios aplinkybės, tiek ir mediatoriaus veiksmai joms egzistuojant turėtų būti vienodi nepriklausomai nuo to, kokios rūšies ar srities mediacijos paslaugos teikiamos. Paaškęjus aplinkybėms, sutampančioms su teisminės mediacijos atvejais įvardytais mediatoriaus nusišalinimo pagrindais, net ir privačiai neteisminės mediacijos paslaugas teikiančiam mediatoriui rekomenduotina nusišalinti nuo mediacijos, o Europos mediatorių elgesio kodekse nurodytoms bet kurioms kitoms aplinkybėms – įvertinti savo nešališkumą pačiam ir jas privalomai atskleisti šalims.

Pažymėtina, kad šališkumą lemiančios aplinkybės ne visada paašškėja prieš priimant sprendimą imtis mediacijos. Vykdamas mediaciją ir paašškėjęs naujoms aplinkybėms, kurių mediatorius nežinojo ir negalėjo žinoti dar prieš sutikdamas medijuoti, jis turi iš naujo įvertinti situaciją. Būtent todėl Mediacijos įstatyme ir Europos mediatorių elgesio kodekse įtvirtinta

⁵⁴ Kaminskienė, *supra note*, 4.

pareiga nusišalinti ir prievolė atskleisti šališkumą galinčias nulemti aplinkybes galioja viso mediacijos proceso metu. Vis dėlto mediatoriui ypač svarbu tinkamai įsivertinti savo galimybes imtis mediacijos proceso dar mediacijos inicijavimo stadijoje. Vėlesnis mediatoriaus pasitraukimas iš mediacijos gali būti labai nepalankiai įvertintas ginčo šalių. Įdėjus daug pastangų, laiko ir net lėšų, mediatoriaus pasitraukimas gali nuvilti šalis ir atimti pasitikėjimą mediacija bei norą tęsti ginčo sprendimą šiuo būdu. Tai ypač aktualu Valstybės užtikrinamos mediacijos atveju, kai skiriamas ribotas kompensuojamų mediacijos valandų skaičius ir, pasikeitus mediatoriui, ženkliai sumažėja realios galimybės spėti išspręsti ginčą per likusias valandas.

Trečiasis Europos mediatorių etikos kodekse įvardytas santyki- nis nusišalinimo pagrindas nurodo, kad mediatorius prieš pradėdamas ar tęsdamas mediacijos veiksmus privalo atskleisti šalims aplinkybę, jei mediatorius arba jo biuro narys vienai ar kelioms iš šalių teikė kitas nei mediacijos paslaugas. Manytina, kad ši aplinkybė dėl savo problematikos verta didesnio dėmesio.

Mediacijos įstatymas numato, kad į Mediatorių sąrašą gali būti įtraukti, be kita ko, tik aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys asmenys, tačiau nenurodo, kokios mokslo srities ir jos krypties jis turi būti. Mediatorių sąrašė⁵⁵ vyrauja teisinių profesijų atstovų (advokatai, teisėjai, teisininkai, notarai, antstoliai ir kt.). Tačiau mediatoriaus paslaugas teikia ir neteisinį aukštąjį išsilavinimą įgiję profesionalai (psichologai, socialiniai darbuotojai ir kt.).

Europos mediatorių elgesio kodekse taip pat nėra nurodyta, kad jis galioja išimtinai teisininkų profesijai. Kadangi mediacijos paslaugas teikia labai skirtingų profesijų atstovai, formuluotė „kitos nei mediacijos paslaugos“ apima kur kas daugiau veiklos sričių. Tai gali būti psichologo, buhalterio, koučingo specialisto, socialinio pedagogo ar kitos konsultacijos ir paslaugos. Taigi pagal galiojančius teisės aktus pareiga atskleisti šalims informaciją, kad mediatorius arba jo biuro narys šaliai ar šalims teikė kitas nei mediacijos paslaugas, privaloma visiems mediatoriams. Vienodą pareigą atskleisti ankstesnes sąsajas su ginčo šalimi turi ir advokatas, kurio kontoros narys vienai iš ginčo šalių atstovavo kitame teisiniame ginče, ir psichologas, teikęs šaliai psichologines konsultacijas, ir koučingo specialistas, vedęs mokymus įmonėje, kurioje viena iš ginčo šalių dirba.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašas internetui, *supra note*, 8.

Pažymėtina, kad pareiga atskleisti šias aplinkybes mediatoriui atsiranda prieš tai įsivertinus, ar jos tikrai jam nekludys išlikti visiškai nešališku. Vertinant reikėtų atsižvelgti į tai, kiek artimas mediatoriaus santykis su biuro kolega, kuris vienai iš ginčo šalių teikė paslaugas. Ar tai nuolat kartu klientus konsultuojantys verslo partneriai, o gal tiesiog didelėje kontoroje retai tesusitinkantys kolegos?

Apibendrinant galima teigti, kad santykiniai mediatorių nusišalinimo pagrindai sietini su mažesnės rizikos atvejais, kai santykis tarp mediatoriaus ir šalių gali neigiamai paveikti mediacijos proceso eigą. Tačiau klaidinga būtų manyti, kad jei nėra absoliučių nusišalinimo pagrindų, mediatoriui paliekama visiška diskrecija spręsti, ar imtis mediacijos. Vis dėlto mediatoriui įsivertinus, ar jo ryšiai su šalimi ar šalimis ir egzistuojantys galimi interesai dėl ginčo baigties netrukdytys efektyviai vykdyti mediacijos, išlieka pareiga šias aplinkybes visais atvejais atskleisti šalims. Taigi galutinis sprendimas priklauso šalims.

3. Nešališkumo principo taikymo problematika

Manytina, kad prieš tai aptarti CPK 231² str. 2 dalyje⁵⁶ nurodyti nusišalinimo nuo teisminės mediacijos pagrindai turėtų būti orientyras mediatoriams, teikiantiems paslaugas Lietuvoje. Ganėtinai detalai šie pagrindai aptarti ir aktualūs praktiniai pavyzdžiai pateikti metodiniame leidinyje „Mediatoriaus vadovas“⁵⁷. Iš tiesų aplinkybės, susijusios su asmeniniais mediatoriaus ryšiais (pvz., giminystės ar santuokos ryšys), ar dalyvavimas priimant sprendimą ankstesnėse instancijose yra ganėtina aiškios, lengvai identifikuojamos. O nustatyti ginčo baigties galimą įtaką mediatoriaus teisėms ir pareigoms ar suinteresuotumą ginčo baigtimi gali būti problemiška. Ypač aktualus atstovavimo šalims klausimas. Lietuvoje, ganėtina mažoje valstybėje, kurioje teisinės bendruomenės atstovai susiduria nuolat. Advokatai įsidarbina vis skirtingose kontorose, jose dirba po kelis ar keliolika specialistų. Privalomos mediacijos instituto įvedimas paskatino praplėsti teisininkų veiklos profilį, tad neretas jų pradeda teikti ir mediacijos paslaugas. Tai lemia, kad teisininkų kontorose formuojasi praktika turėti „savo“ mediatorių: siekiant išvengti nukreipti klientus

⁵⁶ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, *supra note*, 48.

⁵⁷ Kaminskienė, *supra note*, 4: 75.

į mediatorius, nedirbančius kontoroje, pasirūpinama, kad bent vienas advokatų kontoros narys įgytų mediatoriaus kvalifikaciją ir galėtų teikti mediacijos paslaugas privalomosios mediacijos atvejais. Taigi svarbu įvertinti, ar ši advokatų taikoma praktika neprieštarauja teisės aktų ir Europos mediatorių etikos kodekse keliamam nešališkumo reikalavimui.

CPK numatyta, kad mediatorius turi nusišalinti nuo teisminės mediacijos, jei jis buvo ar tebėra ginčo šalies arba kitų dalyvaujančių byloje asmenų atstovas⁵⁸. O trečiasis Europos mediatorių elgesio kodekse nurodytas santykinis nusišalinimo pagrindas nurodo, kad mediatorius privalo atskleisti šalims aplinkybę, jei mediatorius arba jo biuro narys šaliai teikė kitas nei mediacijos paslaugas. Remiantis sisteminė aptartų teisės aktų analize, bet kokią teisminę ir Valstybės užtikrinamą neteisminę mediaciją teikiantis mediatorius privalo nusišalinti nuo mediacijos, jei jis buvo ar tebėra bent vienos iš ginčo šalių advokatas. Įstatyme nėra detalizuojama, kad ši aplinkybė galioja tik dėl mediacijos metu sprendžiamo ginčo, taigi manytina, kad nusišalinti privaloma, jei mediatorius buvo šalies advokatas ir bet kuriame kitame anksčiau spręstame ginče. Taip pat jis privalo informuoti šalis apie tai, jei jo kontoros kolega bent vienai iš šalių teikė kitas nei mediacijos paslaugas. O mediatorius, teikiantis privačią neteisminę mediaciją, prieš tai buvęs šalies advokatas bet kokiame ginče, pagal šiandien galiojantį reglamentavimą nusišalinti neprivalo. Tačiau jis turi įvertinti, ar aplinkybė, kad jis pats ar jo biuro kolega buvo ar yra šalies atstovas, nepaveiks jo nešališkumo, ir privalomai informuoti apie tai ginčo šalis bei gauti jų sutikimą pradėti ar tęsti procesą.

Akivaizdu, kad vėl susiduriame su skirtingų standartų taikymu, priklausomai nuo mediacijos formos. Todėl formuojant vieningą mediatorių veikos praktiką rekomenduotina mediatoriams nusišalinti nuo mediacijos visais atvejais, jei bet kokiame, net ir su mediacijoje sprendžiamu ginču nesusijusiam, ginče jis buvo ar yra bent vienos iš ginčo šalių advokatas. Taip pat būtina informuoti šalis, jei jo teisinės kontoros kolega bent vienai iš šalių teikė kitas nei mediacijos paslaugas. Taigi, tarp advokatų besiformuojanti praktika savo kontoroje turėti kolegą mediatorių, manytina, nors formaliai atitinka įstatymo reikalavimus, tačiau kelia pernelyg daug rizikos tapti ir būti laikomu šališku, todėl rekomenduotina jos atsisakyti.

⁵⁸ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, *op. cit.*, 231.² str. 2 d.

4. Atsakomybė pažeidus nešališkumo principą

Nešališkumo principo nepaisymas mediatoriui pirmiausia gali reikšti prarastą ginčo šalių pasitikėjimą. Jį praradus sunku tikėtis, kad mediacija toliau tęsis sėkmingai. Šalis, pajutusi, kad mediacija vyksta ne taip, kaip tikėjosi, ir matydama ar įtardama, kad mediatorius demonstruoja prielankumą vienai šaliai ar yra suinteresuotas ginčo baigtimi, gali bet kada pasitraukti iš proceso arba nuspręsti nušalinti mediatorių.

Tačiau pažeidęs nešališkumo principą mediatorius ne tik rizikuoja mediacijos baigtimi, bet jam iškyla ir atsakomybės klausimas. Mediacijos įstatyme numatytos dvi atsakomybės rūšys mediatoriui: drausminė ir civilinė. Pagal drausminę atsakomybę mediatoriaus veiksmai gali būti apskūsti Mediatorių veiklos vertinimo komisijai (toliau – Komisija)⁵⁹. Išnagrinėjusi pareiškėjo skundą Komisija priima sprendimą, ar mediatorius pažeidė mediaciją reglamentuojančių teisės aktų normas, ir paskiria vieną iš numatytų sankcijų: įspėjimą, viešą įspėjimą arba pašalinimą iš LR Mediatorių sąrašo be galimybės būti į jį įrašytam trejus metus⁶⁰. Už asmenims padarytą žalą teikiant mediacijos paslaugas mediatoriai atsako Civilinio kodekso nustatyta tvarka. Taigi, jei mediatorius nesilaiko ar netinkamai laikosi jam numatytų nešališkumo reikalavimų, tokie mediatoriaus veiksmai atneša jam drausminę atsakomybę. Jei tokiu būdu mediacijoje priimtas šalių susitarimas ar pats mediacijos procesas sukelia žalą šalims, jos gali žalos atlyginimo siekti LR Civilinio kodekso nustatyta tvarka.

Pažymėtina, kad Mediatoriai, kurie yra teisėjai, atsako drausmine tvarka, kaip nustatyta Lietuvos Respublikos teismų įstatyme⁶¹. Ši Mediacijos įstatyme įtvirtinta išimtis mediatoriams, kurie yra teisėjai, verčia kelti klausimą: ar teisinga teisėjus, kurie atlieka mediatoriaus funkciją, vertinti pagal teisėjui keliamus reikalavimus, o ne kaip mediatorius? Pirmiausia skiriasi teisėjų ir mediatorių vertinimo, ar jie padarė drausminį pažeidimą, eiga ir galimos sankcijos. Vertinant teisėjų elgesį ir profesinės etikos klausimus tiesiogiai dalyvauja net trys pagrindinės Lietuvos teismų savivaldos institucijos: Teisėjų etikos ir drausmės komisija (toliau – TEDK), Teisėjų garbės teismas, taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. TEDK neturi įgaliojimų iškart nagrinėti iškeltos drausminės bylos, ji tik sprendžia drausmės bylų iškėlimo klausimus ir perduoda bylas nagrinėti Tei-

⁵⁹ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7: 28 str.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, *supra note*, 7: 29 str.

⁶¹ *Ibid*, 31 str.

sėjų garbės teismui. Šis gali paskirti vieną iš numatytų sankcijų: pastabą, papeikimą ar griežtą papeikimą⁶². Taigi tvarka, numatyta norint pateikti skundą dėl mediatoriaus-teisėjo galimo etikos pažeidimo, yra akivaizdžiai procedūriškai sudėtingesnė, o numatytos sankcijos, atvirkščiai, – švelnesnės. Šiurkščiai pažeidęs mediatoriui numatytus veiklos reikalavimus, taip pat ir nešališkumo reikalavimą, mediatorius gali būti pašalintas iš Mediatorių sąrašo ir nebeturėti teisės verstis šia veikla, o teisėjui-mediatoriumi griežčiausia galima sankcija – griežtas papeikimas. Antrasis klausimas kyla dėl mediatoriaus-teisėjo civilinės atsakomybės. Jei už asmenims padarytą žalą teikiant mediacijos paslaugas mediatoriai atsako Civilinio kodekso nustatyta tvarka, tai teisėjui galioja imunitetas nuo civilinės atsakomybės⁶³. Manytina, kad teisėjui, vykdančiam mediatoriaus pareigas, neturėtų galioti visiškas imunitetas nuo civilinės atsakomybės, kadangi jis teisėjui suteikiamas byloje priimant sprendimus Valstybės vardu. O veikdamas kaip mediatorius teisėjas apskritai nepriima jokio sprendimo, bet atlieka nešališko tarpininko funkciją padėdamas šalims rasti ir priimti sprendimą pačioms.

Lietuvoje kol kas nėra suformuotos teismų praktikos, kad būtų nagrinėtas mediatoriaus nešališkumo klausimas. Tačiau būtina paminėti, kad mediacijos šalys turi ne tik teisę skųsti mediatoriaus veiksmus, bet praktikoje ja naudojasi. Išanalizavus nuasmenintus 2020–2021 m. vykusių Mediatorių veiklos vertinimo komisijos posėdžių protokolus⁶⁴ matyti, kad iš 16 Komisijos gautų skundų net penkiuose jų mediatoriaus nešališkumo reikalavimo nesilaikymas yra įvardytas kaip galimas mediatoriaus padarytas etikos pažeidimas. Pažymėtina, kad vienas iš keturių atvejų,

⁶² Žaneta Navickienė, „Subjektai, dalyvaujantys Lietuvos teisėjų profesinės etikos vertinime“, *Jurisprudencija* 25, 2 (2018), <https://repository.mruni.eu/handle/007/15655>.

⁶³ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2022 m. sausio 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5825>.

⁶⁴ Straipsnio autorė atliko tyrimą, kurio metu buvo surinkti, susisteminti ir išanalizuoti Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos pateikti Mediatorių veiklos vertinimo komisijos posėdžių protokolai, kuriuose buvo vertinama mediatorių veikla. Siekiant įvertinti Lietuvos Respublikoje taikomo Mediatorių veiklos vertinimo komisijos veikimo modelio veiksmingumą, buvo surinkti ir susisteminti per dvejus veiklos metus, t. y. nuo 2020 m. sausio mėn. 1 dienos iki 2021 m. gruodžio 31 dienos vykusių Komisijos protokoluose užfiksuotų sprendimų duomenys. Laikantis asmens duomenų apsaugos standartų ir konfidencialumo principo, pateikti protokolai buvo nuasmeninti, kad nebūtų galima identifikuoti ginčo šalies, pateikusios skundą Komisijai, nei mediatoriaus, kurio veikla buvo vertinama.

kai Komisija pripažino mediatorių pažeidus mediacijos paslaugų teikimą reglamentuojančius teisės aktų reikalavimus ir pareiškė mediatoriui įspėjimą ar viešą įspėjimą, buvo būtent nešališkumo principo nesilaikymas. Komisija gavo skundą dėl mediatorės nekompetentingų veiksmų, kai šaliai davus sutikimą dėl inicijuojamos mediacijos ir pareiškus norą, kad mediacija vyktų nuotoliniu būdu, mediatorė atsakė, kad mediacija nuotoliniu būdu negalima. Inicijuojanti šalis mediatoriui buvo išreiškusi pagaidavimą, kad mediacija vyktų tiesioginio kontakto būdu, tad mediatorė nusprendė, kad šalis nepavyko suderinti mediacijos vykdymo formos ir išrašė pažymą apie mediacijos pabaigą. Sprendime Mediatorių veiklos vertinimo komisija suformavo nuostatą, kad „<...> mediatorė neužtikrindama mediacijos šalių procesinio lygiateisiškumo ir išdavusi pažymą apie privalomosios mediacijos pabaigą, situacijoje, kai privalomosios mediacijos procesas formaliai dar nebuvo prasidėjęs pažeidė Europos mediatorių elgesio kodekse ir LR Mediacijos įstatyme nustatytus reikalavimus mediatoriaus veiklai“. „Ginčo šaliai kreipiantis į pasirinktą mediatorių, svarbu užtikrinti, kad mediatorius būtų skiriamas abiejų ginčo šalių rašytiniu susitarimu (Mediacijos įstatymo 13 str. 1 d.). Vadovaujantis Mediacijos įstatymo 4 str. 6 d. atlygintinos mediacijos atveju mediacija pradeda tik po to, kai mediatorius raštu susitaria su ginčo šalimis atlyginimo dydžio ir mokėjimo tvarkos.“⁶⁵

Teisėjų etikos ir drausmės komisija iš viso yra sulaukusi dviejų skundų dėl teisėjų-mediatorių veiklos. Pažymėtina, kad abiejuose buvo keltas mediatoriaus šališkumo klausimas. Vienu atveju skunde buvo formuluojama, kad mediatorius „viso pokalbio metu nedavė pasisakyti bei visos mediacijos metu primygtinai reikalavo, kad [pareiškėjas] sutiktų su kitos šalies pasiūlymais, tokiu būdu išreikšdama akivaizdų šališkumą“⁶⁶. Kitame skunde „pareiškėja nurodė, kad mediacijos posėdžio metu teisėja [nuasmeninta] taikė neetiškus mediacijos metodus, t. y. uždavinėjo perteklinius klausimus, komentavo pareiškėjos profesijos ypatumus, buvo šališka jos atžvilgiu“⁶⁷. Nors abiem atvejais buvo nuspręsta teisėjui-mediatoriui nekelti drausmės bylos nenustačius aplinkybių, kurios leistų konstatuoti

⁶⁵ Mediatorių veiklos vertinimo komisijos sprendimas dėl mediatorės veiklos vertinimo, 2021-11-09 Nr. (8.22) VD-98, Vilnius.

⁶⁶ Teisėjų etikos ir drausmės komisijos sprendimas atsisakyti iškelti drausmės bylą teisėjai E.S. 2019 m. birželio 10 d. Nr. 18 P-3.

⁶⁷ Teisėjų etikos ir drausmės komisijos sprendimas atsisakyti iškelti drausmės bylą teisėjai R.Š. 2019 m. birželio 10 d. Nr. 18 P-4.

nusižengimus, arba nustatčius, kad mediatoriaus kaltinimas „šališkumu vertintinas kaip subjektyvus mediacijos proceso metu iškilusių klausimų sprendimo būdų vertinimas“. Taigi akivaizdu, kad mediatoriaus nešališkumas yra vienas svarbiausių klausimų ginčo šalims. Nešališko mediatoriaus jos tikisi nepriklausomai nuo to, ar jį pasirenka pačios, ar mediatorių ginčui nagrinėti paskiria Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos taryba, vyksta teisminė ar neteisminė mediacija.

Apibendrinant galima teigti, kad nacionaliniuose teisės aktuose gana aiškiai apibrėžta atsakomybė mediatoriui, pažeidusiam nešališkumo principą. Tačiau būtina tikslinti mediatorių ir teisėjų, kurie atlieka mediatoriaus funkcijas, veiklos vertinimo procedūras suvienodinant atsakomybės formas ir galimas sankcijas ir taip nesudarant galimybės teisėjui už netinkamą mediatoriaus pareigų atlikimą „pasislėpti“ už teisėjo imuniteto. Besiformuojanti mediatorių veiklą vertinančių institucijų praktika rodo, kad buvimas šališku yra gana dažnai formuluojamas kaltinimas pareiškėjų skunduose. Todėl mediatoriai turėtų skirti daugiau dėmesio nešališkumą nulemiančioms aplinkybėms identifikuoti ir dėti visas pastangas, kad nebūtų pagrindo ginčo šalims suabejoti mediatoriaus nešališkumu.

Išvados

Teisėkūroje Lietuvoje mediatoriaus nešališkumo principas yra įtvirtintas ir reiškia prievolę mediatoriui veikti ir siekti būti laikomu nešališku, vengiant prielankumo kuriai nors iš šalių. Tačiau Mediacijos įstatyme nėra numatyta konkrečių aplinkybių, kurios nurodytų, kaip mediatorius turėtų vertinti savo nešališkumą. Taigi praktikuojantiems mediatoriams sunku įvertinti, kokias aplinkybes įstatymo leidėjas turi omenyje ir ko kiems asmenims galioja nešališkumo reikalavimas.

Nacionaliniuose teisės aktuose absoliutūs mediatoriaus nusišalinimo pagrindai, t. y. aplinkybės, kurios draudžia mediatoriui imtis ir imperatyviai nurodo nusišalinti nuo mediacijos, yra pateikiami, tačiau numato skirtingus reikalavimus mediatoriams priklausomai nuo to, kokios rūšies mediaciją jie vykdo. Santykiniai nusišalinimo pagrindai yra susiję su mažiau rizikingais atvejais ir leidžia mediatoriui pačiam įvertinti, ar jis sugebės išlikti nešališku, ir įpareigoja jas atskleisti šalims prieš pradėdant ar tęsiant procesą.

Viena ryškiausių problemų, kurią lemia nenuoseklus ir skirtingas

mediatoriaus nusišalinimo pagrindų įvardijimas skirtinguose teisės aktuose, yra tarp advokatų besiformuojanti ydinga praktika savo kontorose turėti kolegą mediatorių, pas kurį nukreipiami savi klientai privalomosios mediacijos atvejais. Manytina, kad nors formaliai ši praktika atitinka įstatymo reikalavimus, tačiau kelia pernelyg didelės rizikos mediatoriui tapti šališkam dėl sąsajų su kolega ir sukelti pagrįstų abejonių ginčo šalims, ar toks mediatorius sugebės išlikti visiškai nešališkas sprendžiant ginčą, todėl rekomenduotina jos atsisakyti.

Abejonės dėl mediatoriaus šališkumo mediacijos šalis dažnai paskatina skųsti mediatorių veiksmus jų veiklą vertinančioms institucijoms. Tačiau skirtingos mediatorių ir teisėjų, teikiančių mediacijos paslaugas, apskundimo ir veiklos vertinimo procedūros apsunkena mediacijos šalių galimybę ginti savo teisę į sąžiningą ir kvalifikuotą mediacijos procesą. Be to, suteikia galimybę teisėjui, netinkamai atlikusiam mediatoriaus pareigas, „pasislėpti“ už teisėjo imuniteto.

Įstatymo leidėjui siūlytina tikslinti nešališkumo sąvoką Mediacijos įstatyme ir praplėsti jo taikymą ne tik šalims, bet ir jų atstovams. Taip pat Mediacijos įstatyme būtina įvardyti absoliučius mediatoriaus nusišalinimo pagrindus remiantis CPK 231.² str. 2 dalyje⁶⁸ įtvirtintomis nuostatomis, taip užtikrinant, kad jos taptų vienodai privalomos visiems mediacijos paslaugas Lietuvoje teikiantiems mediatoriams nepriklausomai nuo teikiamos mediacijos pobūdžio. Taip pat rekomenduotina vienodinti mediatorių ir teisėjų atsakomybės formas ir galimas sankcijas už netinkamą mediatoriaus pareigų atlikimą.

⁶⁸ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, *supra note*, 48.

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF MEDIATOR IMPARTIALITY IN LITHUANIA

Indre Korsakoviene,

Mykolas Romeris University
inkorsakoviene@stud.mruni.eu

Abstract. Three years have passed since January 1st, 2019, when a new wording of the Law on Mediation, which envisaged significant changes in the application and management of mediation, entered into force. There is a natural need for more detailed analysis of the challenges faced by the new Institute of Mediation in Lithuania and the evaluation of whether the chosen model for regulating the activities of mediators is sufficient to ensure one of the most important principles of mediation – the impartiality of the mediator. Until now, Lithuanian legal doctrine has focused on general knowledge about mediation, its stages, and its principles. The rather liberal model of regulation of mediators chosen by the legislature specifies the principles to be followed by the mediator, but does not provide details nor implement provisions. Representatives of different professions are engaged in mediator activities in Lithuania; therefore, it is natural that their knowledge of what mediation is, its principles, and the actions of a mediator that are considered appropriate in practice and are in accordance with the European Code of Conduct for Mediators is very different. The purpose of this article is to reveal the concept of the principle of mediator impartiality and its ambiguity by identifying the content of the national legislation governing mediation and to review the problems encountered in the implementation of the principle of impartiality in practice in Lithuania.

Keywords: mediation, principles of mediation, impartiality, neutrality, withdrawal, ethical violations